O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA NAQD PULSIZ HISOB-KITOBLARNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Boyqobilova I. J.
SamISI Boshqa tarmoqlarda buxgalteriya hisobi va audit kafedrasi assistenti
Abduraimov Ozodbek
Samarqand iqtisodiyot va servis istituti talabasi

Annotatsiya. O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitob tizimini rivojlantirish iqtisodiyotning raqamlashtirilishi, moliyaviy shaffoflikni ta’minlash va zamonaviy to‘lov infratuzilmasini takomillashtirish nuqtai nazaridan dolzarb ilmiy masala hisoblanadi. Tadqiqotda tizimli tahlil, iqtisodiy taqqoslash va normativ-huquqiy hujjatlarni o‘rganish metodlari asosida mamlakatdagi naqd pulsiz hisob-kitoblarning amaldagi holati va rivojlanish tendensiyalari baholandi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, raqamli bank xizmatlari, mobil to‘lov tizimlari va elektron tijoratning kengayishi naqd pulsiz operatsiyalar hajmining ortishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatayotgani aniqlandi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda raqamli infratuzilmaning yetarli rivojlanmaganligi, aholining moliyaviy savodxonligi darajasidagi tafovutlar hamda axborot xavfsizligi bilan bog‘liq muammolar tizim samaradorligini cheklovchi omillar sifatida baholandi. Tadqiqot davomida banklar va to‘lov tashkilotlari o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, innovatsion moliyaviy texnologiyalarni joriy etish hamda aholining elektron to‘lov vositalariga bo‘lgan ishonchini oshirish naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlari ekanligi asoslandi. Xulosa sifatida, naqd pulsiz hisob-kitob tizimini izchil takomillashtirish mamlakat moliya tizimining barqarorligini mustahkamlash, iqtisodiy operatsiyalar shaffofligini oshirish va raqamli iqtisodiyot rivojiga xizmat qilishi ta’kidlandi.

Kalit so‘zlar: naqd pulsiz hisob-kitoblar, raqamli iqtisodiyot, elektron to‘lov tizimlari, bank xizmatlari, moliyaviy infratuzilma, fintech, iqtisodiy barqarorlik.

Аннотация. Эффективная организация внутреннего контроля в банковской системе имеет большое значение для обеспечения финансовой стабильности, предотвращения ошибок и незаконных операций, а также повышения надежности банковской деятельности. В данном исследовании с помощью аналитических и сравнительных методов были изучены виды банковского внутреннего контроля, в частности, содержание форм первичного, текущего и конечного контроля, а также механизмы их организации на практике. По результатам исследования установлено, что первичный контроль служит для заблаговременного выявления рисков, текущий контроль укрепляет финансовую дисциплину посредством непрерывного мониторинга операций, а конечный контроль позволяет оценить эффективность проведенной деятельности. Также было обосновано, что правильное построение системы внутреннего контроля напрямую влияет на рациональное использование банковских ресурсов и качество управленческих решений. В ходе исследования было отмечено, что высокая эффективность банковской деятельности может быть достигнута только при гармоничном функционировании всех этапов внутреннего контроля. В заключение установлено, что развитие системы внутреннего контроля в банках на основе современных принципов управления является одним из важных факторов укрепления финансовой безопасности и обеспечения устойчивого развития банковской системы.

Ключевые слова: Внутренний контроль банка, первичный контроль, текущий контроль, заключительный контроль, финансовый контроль, управление банком, управление рисками.

Abstract. Effective organization of internal control in the banking system is of great importance in ensuring financial stability, preventing errors and illegal operations, and increasing the reliability of banking activities. In this study, the types of bank internal control, in particular, the content of initial, current and final control forms, and the mechanisms for organizing them in practice were studied using analytical and comparative methods. According to the results of the study, it was found that initial control serves to identify risks in advance, current control strengthens financial discipline through continuous monitoring of operations, and final control allows you to assess the effectiveness of the activities carried out. It was also substantiated that the correct establishment of the internal control

system directly affects the rational use of bank resources and the quality of management decisions. During the study, it was noted that high efficiency in banking activities can be achieved only when all stages of internal control operate in harmony with each other. In conclusion, it was found that the development of the internal control system in banks based on modern management principles is one of the important factors in strengthening financial security and ensuring the sustainable development of the banking system.

Keywords: bank internal control, initial control, current control, final control, financial control, bank management, risk management.

KIRISH

So‘nggi yillarda jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi moliyaviy munosabatlar tizimida tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Ayniqsa, naqd pulsiz hisob-kitob tizimlarining keng qo‘llanilishi iqtisodiy operatsiyalarni tezlashtirish, moliyaviy shaffoflikni oshirish hamda iqtisodiyotning yashirin sektorini qisqartirishda muhim vositalardan biriga aylandi. Rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, elektron to‘lov tizimlarining takomillashuvi bank-moliya tizimining samaradorligini oshirish bilan birga, iqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish masalasi bugungi kunda nafaqat iqtisodiy, balki strategik va institutsional ahamiyatga ega bo‘lgan ilmiy yo‘nalish sifatida qaralmoqda.

O‘zbekiston Respublikasida ham iqtisodiyotni raqamlashtirish siyosati doirasida naqd pulsiz to‘lovlar ulushini oshirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. So‘nggi yillarda bank plastik kartalari, mobil ilovalar, QR-to‘lov tizimlari va elektron tijorat platformalarining rivojlanishi natijasida aholining moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari kengaydi. Shu bilan birga, davlat tomonidan elektron to‘lov infratuzilmasini takomillashtirish, bank xizmatlarini modernizatsiya qilish hamda zamonaviy moliyaviy texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha qator normativ-huquqiy islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq mazkur jarayonlarga qaramasdan, iqtisodiyotda naqd pul aylanmasining yuqori ulushi saqlanib qolayotgani, ayrim hududlarda raqamli xizmatlardan foydalanish darajasi pastligi hamda aholining moliyaviy savodxonligi bilan bog‘liq muammolar mavjudligi ushbu yo‘nalishda hali yechimini kutayotgan masalalar borligini ko‘rsatadi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, naqd pulsiz hisob-kitoblarning rivojlanish darajasi mamlakat iqtisodiy xavfsizligi, bank tizimi barqarorligi va zamonaviy iqtisodiy integratsiya jarayonlari bilan bevosita bog‘liqdir. Naqd pulsiz to‘lovlarning kengayishi iqtisodiy operatsiyalar ustidan nazoratni kuchaytiradi, korrupsion xavflarni kamaytiradi va soliqqa tortish bazasining shaffofligini oshiradi. Bundan tashqari, elektron to‘lov tizimlari vaqt va resurslarni tejash orqali iqtisodiy subyektlar faoliyati samaradorligini oshiradi. Shu jihatdan olib qaralganda, O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish istiqbollarini ilmiy asosda tadqiq etish amaliy va nazariy jihatdan muhim hisoblanadi.

Maqoladagi asosiy ilmiy muammo shundan iboratki, O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilayotgan bo‘lsa-da, ushbu tizimning samaradorligiga ta’sir qiluvchi omillar, mavjud institutsional to‘siqlar va rivojlanish istiqbollari yetarli darajada kompleks tahlil qilinmagan. Xususan, ko‘plab tadqiqotlarda elektron to‘lov tizimlarining umumiy afzalliklari yoritilgan bo‘lsa-da, mamlakat sharoitida hududiy tafovutlar, infratuzilma imkoniyatlari, aholining moliyaviy xulq-atvori hamda fintech texnologiyalarining ta’siri o‘zaro bog‘liq holda chuqur o‘rganilmagan. Natijada, naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirishga oid ilmiy tavsiyalar ko‘pincha umumiy xarakter kasb etib, amaliyotdagi muammolarni to‘liq qamrab olmayapti.

Mavzu bo‘yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, xorijiy tadqiqotlarda asosan raqamli bank xizmatlari, elektron tijorat va moliyaviy texnologiyalarning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri keng o‘rganilgan. Mahalliy tadqiqotlarda esa naqd pulsiz to‘lovlarning bank tizimidagi o‘rni va iqtisodiy ahamiyatiga e’tibor qaratilgan bo‘lsa-da, ularning uzoq muddatli rivojlanish istiqbollari, innovatsion texnologiyalar bilan integratsiyasi hamda aholi ishonchi bilan bog‘liq omillar yetarlicha tizimlashtirilmagan. Ayniqsa, naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirishda davlat siyosati, bank infratuzilmasi va iste’molchilar xulq-atvori o‘rtasidagi bog‘liqlikni kompleks tarzda yorituvchi ilmiy ishlanmalar soni cheklangan.

Ushbu maqolada izlanuvchilar uchun uchta muhim savolga javob izlanadi. Birinchidan, O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitob tizimining rivojlanishiga ta’sir qilayotgan asosiy iqtisodiy va

institutsional omillar nimalardan iborat? Ikkinchidan, elektron to‘lov tizimlarini keng joriy etishga to‘sqinlik qilayotgan asosiy muammolar va cheklovlar qaysilar? Uchinchidan, naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish orqali mamlakat bank-moliya tizimi va iqtisodiy barqarorligiga qanday ijobiy ta’sir ko‘rsatish mumkin? Mazkur savollar nafaqat mavzuning nazariy jihatlarini, balki uning amaliy ahamiyatini ham yoritishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning boshqa ilmiy ishlardan farqli jihati shundaki, unda naqd pulsiz hisob-kitoblar masalasi faqat bank xizmatlari yoki elektron to‘lov vositalari doirasida emas, balki iqtisodiy infratuzilma, raqamli transformatsiya, hududiy rivojlanish va iste’molchilar xulq-atvori bilan o‘zaro bog‘liq holda kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, tadqiqotda O‘zbekiston sharoitidagi amaliy muammolarni zamonaviy fintech tendensiyalari bilan integratsiyalashgan holda baholashga alohida e’tibor qaratiladi. Bu esa tadqiqotning ilmiy yangiligi va amaliy ahamiyatini oshiradi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O‘zbekiston Respublikasida naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirishning mavjud holatini tahlil qilish, ushbu tizim rivojiga ta’sir qiluvchi omillarni aniqlash hamda uni takomillashtirishning istiqbolli yo‘nalishlarini ilmiy asoslashdan iborat. Tadqiqot gipotezasi sifatida shunday qarash ilgari suriladiki, zamonaviy raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish va aholining moliyaviy savodxonligini oshirish naqd pulsiz hisob-kitoblar samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi. Shu asosda maqolada mamlakatda elektron to‘lov tizimlarini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari kompleks tarzda tadqiq etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

O‘zbekiston va xalqaro ilmiy makonda naqd pulsiz hisob-kitoblar va to‘lov tizimlarining raqamlashtirilishi iqtisodiy modernizatsiyaning muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida keng tadqiq etilgan. Umuman olganda, mavjud adabiyotlarda naqd pulsiz iqtisodiyotga o‘tish jarayoni moliyaviy tizim samaradorligini oshirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish hamda iqtisodiy shaffoflikni kuchaytirish bilan bog‘liq ekani ta’kidlanadi. Shu bilan birga, raqamli to‘lov tizimlarining bank-moliya sektoriga integratsiyasi iqtisodiy o‘sish va moliyaviy inklyuzivlikni ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida baholanadi.

O‘zbekistonlik olimlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda naqd pulsiz hisob-kitoblarning rivojlanishi asosan bank tizimi transformatsiyasi va raqamli texnologiyalar joriy etilishi kontekstida o‘rganilgan. Xususan, Raximova (2024) mamlakatda to‘lov tizimlarini raqamlashtirishning zamonaviy tendensiyalarini tahlil qilib, elektron to‘lov infratuzilmasining kengayishi iqtisodiy operatsiyalar tezligi va qulayligini oshirishini asoslab beradi. Shuningdek, Mo‘ydinov (2018) naqd pulsiz hisob-kitoblarning milliy iqtisodiyotdagi rolini yoritib, ushbu tizim iqtisodiy barqarorlik va moliyaviy intizomni mustahkamlashga xizmat qilishini ta’kidlaydi. Bu yondashuvlar naqd pulsiz iqtisodiyotga o‘tishning institutsional va iqtisodiy asoslarini tushunishda muhim nazariy baza yaratadi.

Keyingi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda fintech texnologiyalarining rivojlanishi va ularning to‘lov tizimlariga ta’siri alohida ilmiy yo‘nalish sifatida shakllanmoqda. Sadikov (2025) fintech tashkilotlarining O‘zbekiston moliya bozoridagi o‘rnini tahlil qilib, ular raqamli xizmatlar orqali moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirayotganini qayd etadi. Xamidov (2025) esa “Click” va “Payme” tizimlarini qiyosiy o‘rganib, raqamli to‘lov platformalarining operatsion xavflari va ularni boshqarish mexanizmlarini yoritadi. Ushbu tadqiqotlar nafaqat texnologik rivojlanish, balki xavf menejmenti masalalariga ham e’tibor qaratilganini ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, elektron tijorat va raqamli iqtisodiyotning kengayishi ham naqd pulsiz hisob-kitoblar rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Masharipova (2025) elektron tijoratni O‘zbekiston eksport salohiyatini oshirish omili sifatida tahlil qilib, raqamli to‘lov tizimlarining tashqi iqtisodiy aloqalardagi rolini asoslab beradi. Tadjibekova (2026) esa raqamli to‘lov tizimlarining byudjet daromadlariga va naqd pulsiz iqtisodiyotga ta’sirini o‘rganib, davlat moliyaviy siyosati samaradorligi bilan raqamli to‘lovlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni ko‘rsatadi. Bu yondashuvlar naqd pulsiz tizimning makroiqtisodiy ahamiyatini ochib beradi.

Shu bilan birga, ayrim tadqiqotlarda bank tizimi va to‘lov infratuzilmasining umumiy funksional jihatlari ham yoritilgan. Abduraxmanov (2025) banklarning asosiy funksiyalari va ularning iqtisodiyotdagi o‘rnini tahlil qilib, naqd pulsiz hisob-kitoblar bank operatsiyalarining ajralmas qismi ekanini asoslaydi. Biroq mavjud ilmiy ishlarda ko‘pincha alohida jihatlar — texnologik, huquqiy yoki

institutsional masalalar — alohida o‘rganilgan bo‘lib, ularning kompleks o‘zaro bog‘liqligi yetarlicha tahlil qilinmagan.

Umuman olganda, zamonaviy ilmiy adabiyotlar naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimining rivojlanish tendensiyalarini keng yoritgan bo‘lsa-da, O‘zbekiston sharoitida ushbu jarayonning kompleks modeli, ya’ni texnologik infratuzilma, aholining moliyaviy xulq-atvori va davlat siyosati o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik yetarli darajada tizimli o‘rganilmagan. Aynan shu jihat mavjud tadqiqotlarda ilmiy bo‘shliq sifatida namoyon bo‘ladi va mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

METODOLOGIYA

Ushbu tadqiqotda O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish jarayonini chuqur tahlil qilish uchun deduktiv va analitik yondashuvga asoslangan aralash tadqiqot dizayni qo‘llanildi, chunki u makroiqtisodiy tendensiyalar va institutsional omillarni kompleks o‘rganish imkonini beradi. Ma’lumotlar O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, Davlat statistika qo‘mitasi hisobotlari, tijorat banklari nashrlari hamda OAK ro‘yxatidagi ilmiy jurnallardan olindi. Tadqiqot tanlanmasi sifatida 2018–2025 yillar oralig‘idagi raqamli to‘lov tizimlariga oid statistik ko‘rsatkichlar va bank sektoriga tegishli ma’lumotlar tanlab olindi. Tahlil jarayonida tizimli yondashuv, qiyosiy iqtisodiy tahlil, sintez va mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, naqd pulsiz operatsiyalar dinamikasini baholashda trend tahlili va strukturaviy solishtirish metodlari qo‘llanildi. Statistik ma’lumotlarni qayta ishlash uchun oddiy deskriptiv statistika, o‘rtacha qiymatlar va o‘sish sur’atlarini hisoblash usullari ishlatildi, bu esa raqamli to‘lov tizimlarining rivojlanish tendensiyalarini aniq baholashga imkon berdi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Ushbu tadqiqot natijalari O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimining so‘nggi yillardagi rivojlanish dinamikasini aks ettiradi. Tahlil qilingan davr mobaynida elektron to‘lov operatsiyalari soni oshgan, bank kartalari va mobil to‘lov ilovalari orqali amalga oshiriladigan tranzaksiyalar ulushi kengaygan. Raqamli to‘lov infratuzilmasining hududiy qamrovi bosqichma-bosqich kengayib borayotgani kuzatildi. Shu bilan birga, ayrim hududlarda naqd pul aylanmasi yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Bank xizmatlaridan foydalanish darajasida yosh guruhlari va hududlar kesimida farqlar mavjudligi aniqlangan. Elektron to‘lov tizimlari bo‘yicha operatsion faollik asosan shahar hududlarida yuqori konsentratsiyaga ega. Shuningdek, bank mijozlari tomonidan amalga oshiriladigan tranzaksiyalar tarkibida kichik to‘lovlar ulushi yuqori ekani qayd etildi. Naqd pulsiz operatsiyalarda QR-kod texnologiyasi va NFC asosidagi to‘lovlar keng qo‘llanilmoqda. Bank kartalari orqali amalga oshirilgan operatsiyalar ichida savdo va xizmat ko‘rsatish sohalari asosiy ulushni tashkil etadi. Mobil ilovalar orqali tranzaksiyalar hajmi yildan-yilga o‘sish tendensiyasini ko‘rsatmoqda.

Tadqiqot doirasida ilgari surilgan birinchi savolga muvofiq, naqd pulsiz hisob-kitoblar rivojlanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar sifatida raqamli infratuzilma qamrovi, bank xizmatlarining raqamlashtirilgan darajasi, mobil ilovalardan foydalanish ko‘rsatkichlari hamda moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatlari qayd etildi. Ikkinchi savol doirasida aniqlangan asosiy cheklovlar qatoriga raqamli savodxonlik darajasining bir xil emasligi, ayrim hududlarda internet infratuzilmasi barqaror emasligi hamda elektron to‘lov tizimlariga ishonch darajasidagi farqlar kiritildi. Uchinchi savol bo‘yicha natijalar naqd pulsiz hisob-kitoblar kengayishi bank operatsiyalarining elektron shaklga o‘tish darajasi, tranzaksiya tezligi va naqd pulga bo‘lgan talab ko‘rsatkichlarida o‘zgarishlar bilan bog‘liq holatlarni qayd etdi. Shu bilan birga, tranzaksiyalar hajmi bo‘yicha to‘lov turlari kesimida ham farqlar qayd etildi. Kichik summali operatsiyalar ko‘pligi kuzatildi. Naqd pulsiz to‘lovlarda takroriy operatsiyalar ulushi yuqori ekanligi aniqlangan. Bank xizmatlari bo‘yicha foydalanuvchi faolligi haftalik va oylik davrlarda o‘zgaruvchanlikni namoyon etadi.

Tahlil natijalari adabiyotlar tahlilida aniqlangan bo‘shliqlarni tasdiqladi. Xususan, raqamli to‘lov tizimlarining hududiy tafovutlar kesimidagi rivojlanishi, iste’molchilar xulq-atvoridagi o‘zgarishlar va bank xizmatlarining integratsiyalashuv darajasi bo‘yicha ma’lumotlar yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi kuzatildi. Shuningdek, fintech platformalarining makro darajadagi ko‘rsatkichlarga ta’siri bo‘yicha kompleks statistik yondashuvlar cheklanganligi qayd etildi. Shuningdek, ma’lumotlarning manbalararo farqlanishi ham tahlil jarayonida qayd etildi. Ayrim indikatorlar bo‘yicha ma’lumotlar bank hisobotlari va statistik bazalarda turlicha ko‘rinishda aks ettirilgan. Bu holat yagona integratsiyalashgan ma’lumotlar tizimi mavjud emasligini ko‘rsatadi.

Ushbu tadqiqotning ayrim cheklanishlari mavjud bo‘lib, ularga ma’lumotlarning vaqt oralig‘i bilan chegaralanganligi, ayrim ko‘rsatkichlar bo‘yicha ochiq statistik bazalarning to‘liq emasligi hamda hududiy ma’lumotlarning bir xil darajada mavjud emasligi kiradi. Bundan tashqari, ayrim ko‘rsatkichlar sifat jihatdan emas, faqat miqdoriy shaklda tahlil qilingan. Shuningdek, ayrim ko‘rsatkichlar bo‘yicha vaqt qatorlari uzluksiz emasligi kuzatildi. Ma’lumotlarni standartlashtirish darajasi turli manbalarda farq qiladi. Hududiy kesimda ayrim indikatorlar bo‘yicha to‘liq qamrov mavjud emasligi sababli umumiy tahlil jarayonida cheklovlar yuzaga kelgan. Raqamli xizmatlar bo‘yicha statistik ma’lumotlarning ayrim qismi agregat ko‘rinishda berilganligi detallashtirilgan tahlil imkoniyatlarini cheklagan.

Natijalar bank tizimi, moliyaviy regulyatorlar va raqamli to‘lov xizmatlari operatorlari uchun amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, elektron to‘lov infratuzilmasini rejalashtirish va xizmatlar qamrovini kengaytirish bo‘yicha qarorlar qabul qilish jarayonida foydalanilishi mumkin. Elektron to‘lov tizimlari bo‘yicha olingan ma’lumotlar moliyaviy xizmatlar strategiyasini shakllantirishda foydalaniladigan axborot bazasini kengaytiradi. Kelgusida raqamli iqtisodiyotning rivojlanish tendensiyalarini kuzatish uchun qo‘shimcha statistik indikatorlar joriy etilishi mumkin. Tadqiqot doirasida shakllantirilgan ma’lumotlar tizimi bank xizmatlarini optimallashtirish jarayonlarida foydalanish uchun metodologik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, olingan natijalar asosida kelgusida hududiy kesimda batafsil statistik kuzatuvlarni kengaytirish zarurati qayd etildi. Raqamli to‘lov tizimlarining rivojlanishini monitoring qilish uchun yagona axborot platformalarini shakllantirish ehtiyoji mavjudligi ko‘rsatildi. Bank xizmatlari bo‘yicha raqamli transformatsiya jarayonlarini baholashda standartlashtirilgan indikatorlar tizimini joriy etish zarurligi belgilandi. Tadqiqot natijalari asosida shakllangan ma’lumotlar kelgusidagi ilmiy izlanishlar uchun boshlang‘ich empirik asos sifatida xizmat qilishi mumkin. Umuman olganda, operatsiyalar tarkibi doimiy o‘zgarish dinamikasini namoyon etmoqda va raqamli kanallar ulushi bosqichma-bosqich kengayib bormoqda. Bu holat kuzatuv natijalarida qayd etildi. Ma’lumotlar faqat statistik kuzatuvlar asosida shakllantirildi. Qo‘shimcha izohlar va talqinlar kiritilmagan deb hisoblanadi.

XULOSA

Ushbu tadqiqot O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimining rivojlanish tendensiyalarini kompleks tahlil qilish asosida bir qator muhim ilmiy va amaliy natijalarni shakllantirdi. O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, raqamli to‘lov infratuzilmasining kengayishi, mobil bank xizmatlarining ommalashuvi hamda elektron tijoratning rivojlanishi naqd pulsiz operatsiyalar ulushining barqaror o‘sishiga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, hududiy nomutanosibliklar, raqamli savodxonlik darajasidagi farqlar va ayrim texnik infratuzilma cheklovlari tizimning to‘liq rivojlanishiga to‘sqinlik qiluvchi omillar sifatida saqlanib qolmoqda.

Tadqiqot natijalari asosida aniqlanishicha, naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimini samarali rivojlantirish uchun banklar, fintech kompaniyalari va davlat regulyatorlari o‘rtasidagi integratsiyani kuchaytirish muhim ahamiyatga ega. Elektron to‘lov tizimlarining kengayishi nafaqat moliyaviy operatsiyalarni optimallashtiradi, balki iqtisodiyotning shaffofligini oshirish va naqd pul aylanmasini qisqartirishga ham xizmat qiladi. Shu jihatdan raqamli infratuzilmani modernizatsiya qilish va innovatsion to‘lov yechimlarini joriy etish ustuvor yo‘nalishlardan biri bo‘lib qolmoqda.

Shuningdek, tadqiqot natijalari naqd pulsiz iqtisodiyotga o‘tish jarayoni faqat texnologik omillar bilan emas, balki ijtimoiy va institutsional omillar bilan ham chambarchas bog‘liqligini tasdiqladi. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish, raqamli xizmatlarga ishonchni mustahkamlash va hududlar kesimida teng imkoniyatlarni yaratish ushbu tizim samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Bu esa nafaqat bank sektorining, balki butun iqtisodiyotning raqamli transformatsiyasini jadallashtiradi. Umuman olganda, O‘zbekistonda naqd pulsiz hisob-kitoblarni rivojlantirish istiqbollari ijobiy baholanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, tizimli islohotlar davom ettirilishi va innovatsion texnologiyalar keng joriy etilishi sharoitida naqd pulsiz iqtisodiyot ulushi sezilarli darajada oshishi mumkin. Kelgusida ushbu yo‘nalishda olib boriladigan ilmiy izlanishlar raqamli moliya tizimining yanada mukammal modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Raximova, X. (2024). O‘ZBEKISTONDA TO‘LOV TIZIMLARINI RAQAMLASHTIRISHNING ZAMONAVIY TRENDLARI. MOLIYA VA BANK ISHI, 10(1), 1–7. https://journal.bfa.uz/index.php/bfaj/article/view/164
2. Sadikov, A. (2025). ЗНАЧИМОСТЬ ПЛАТЕЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ ФИНТЕХ РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН. MOLIYA VA BANK ISHI, 11(3). https://journal.bfa.uz/index.php/bfaj/article/view/337
3. Xamidov, B. (2025). FINTECH RIVOJLANISHI VA OPERATSION XAVFNING QIYOSIY TAHLILI: “CLICK” VA “PAYME” MISOLIDA. MOLIYA VA BANK ISHI, 11(4), 44–48. https://journal.bfa.uz/index.php/bfaj/article/view/370
4. Masharipova, D. (2025). ELEKTRON TIJORAT (E-COMMERCE) VA O‘ZBEKISTONNING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH YO‘LLARI. MOLIYA VA BANK ISHI, 11(4), 54–59. https://journal.bfa.uz/index.php/bfaj/article/view/377
5. Tadjibekova, D. B. (2026). Raqamli to‘lov tizimlarining byudjet daromadlariga va naqd pulsiz iqtisodiyotga ta’siri. Science and Education. https://cyberleninka.ru/article/n/raqamli-to-lov-tizimlarining-byudjet-daromadlariga-va-naqd-pulsiz-iqtisodiyotga-ta-siri
6. Mo‘ydinov, X. (2018). Нақд пулсиз ҳисоб-китобларнинг мамлакат иқтисодиётидаги аҳамияти. Экономика и бизнес. https://cyberleninka.ru/article/n/na-d-pulsiz-isob-kitoblarning-mamlakat-i-tisodiyotidagi-a-amiyati
7. Abduraxmanov, A. K. O‘. (2025). Banklar, ularning turlari, asosiy funksiyalari. Науки об образовании. https://cyberleninka.ru/article/n/banklar-ularning-turlari-asosiy-funksiyalari